

*Я пережив нестерпні муки спраги
І викопав криницю в чистім полі,
Щоб з неї кожен пiti міг.*

E. C.-T.

Частина перша

Долина Яна

I. Перші проблески

Як майже всі хлопчики його віку, дванадцятирічний Ян страшенно захоплювався індіанцями та мріяв про дике, пригодницьке життя на лоні природи. Але, на відміну від інших, у нього це захоплення не згасало з роками. Навпаки, підростаючи, він дедалі з більшим задоволенням збирав усе, що стосувалося індіанців, і безперервно поповнював свої знання про життя лісу.

Батько Яна постійно відчував скруту. Він був людиною світського виховання, але водночас безтурботним, нездатним до справ чоловіком, послужливим до інших і вимогливим у власній родині. Він ніколи не схвалював лісових прогулянок сина і зрештою зовсім заборонив їх, коли вирішив, що це може завадити його навчанню.

Та не було жодних підстав винуватити Яна в тому, що він нехтує школою. Хлопчик вважався першим учнем, хоч був молодшим за багатьох у класі. Ян дуже любив читати, але найбільше зігрівали його серце книжки з природничої історії та правдиві розповіді про індіанців. Однак такі книжки траплялись йому рідко, їх взагалі в

той час було дуже мало, навіть у міській бібліотеці, — кілька підручників з природознавства, два чи три романі Фенімора Купера та й усе. Зате вже ці книжки Ян вивчив мало не напам'ять!

Ян був слухняним і сором'язливим хлопчиком, проте нерозумний наказ облишити те, що було, власне, його життям, міг вплинути на нього якнайгірше: хлопець сразу робився впертим і незговірливим.

Ян занадто боявся батька, щоб відкрито порушити його заборону, але за кожної найменшої нагоди нишком тікав у ліс чи в поле і, знайшовши там нову пташинку чи якусь невідому йому рослину, аж тремтів від змішаного почуття невимовної радості та страждання. А страждав він тому, що не знов іні їхніх назв, ані їхнього життя.

Гостра цікавість до тварин була непереборною пристрастю Яна, і саме ця пристрась примушувала його ходити до школи та поверматися додому не як люди ходять, а далекими манівцями. Так він щодня проходив повз ресторанчик, де у вікні-вітрині красувалася реклама з зображенням двох тер'єрів, що переслідують щура. На протилежному боці вулиці в тютюновій крамничці Ян бачив прекрасний малюнок слона, навантаженого тютюном. Ще трохи збочивши з дороги, він потрапляв у торговий ряд, де продавали дичину, і задивлявся там на диких качок, а особливо довго — на чучело, зроблене з голови справжнього оленя. А далі йшов хутряний магазин з дивовижним чучелом ведмедя.

В іншому кінці міста Ян забрідав на постійний двір, де, за чутками, хазяйський собака колись задушив єнота. А ще на одній вулиці він знов будинок з високою верандою, під якою, за відомостями Яна, тримали на цепу живого ведмедя. Ян ніколи не бачив самого ведмедя. Та його, до речі, давнісінько уже й на світі не було. І все-таки хлопчик любив прогулятися повз цей будинок.

Серед школярів молодших класів ходила легенда, що на схрещенні вулиць Пембертон і Гранд-стрит багато років тому було вбито тхора, але ще й досі вонкими вечорамичується його запах. Ян завжди зупинявся тут у вогні

вечори і з насолодою принюхувався до запаху тхора. Навіть коли з'ясувалось, що джерелом запаху є несправні каналізаційні труби, з яких просочується газ, він і тоді не втратив насолоди.

Яну не прощали цих слабкостей, і хлопець червонів по самі вуха, коли старший брат вичитував йому за дивацтва. Проте Ян знов згадав одне: без цього він жити не може.

Але найбільшим чудом була крамничка, яку тримав на головній вулиці міста майстер чучел на прізвище Сандер. Притуляючись обличчям до скла, що аж кінчик носа плюснувся й білів, Ян цілими годинами не відридав очей від вітрини. Там було з десяток голів лисиць та кішок з хижо вищиреними зубами і з півсотні прекрасних птахів. Сама природа могла б повчитися на цій вітрині — так принадно була тут виставлена і пригладжена кожна пір'їнка!

Всіх чучел було, мабуть, з півсотні, та тільки дванадцять з них мали на собі ярлики з назвами. Але й це було вже справжнім щастям для Яна. Він прочитав:

орлан	куріпка
рибалочка	фазан
сиворакша	бугай
червоний снігур	печерна сова
співочий дрозд	іволга
кардинал	...

і назви цих птахів назавжди закарбувалися в його пам'яті. Щоправда, це ще не гарантувало Яну уникнення помилок у майбутньому, бо, наприклад, один ярлик говорив про співочого дрозда, а насправді то було чучело звичайнісінького сірого дрозда.

Крайній птах у верхньому ряду мав суцільно коричневе оперення, білі груди і довгий хвіст. Ярлик на ньому був пришпилений так, що знадвору його не вдавалось прочитати, і Ян щодня підходив до вікна подивитись, чи не повернули його зручніше. Однак ярлик усе не повертали, і хлопчик не міг дізнатися, що ж то за птах такий.

Минув цілий рік, навіть більше, і в Яна визрів одчайдушний план. Хлопчик задумав не що інше, як просто зайти в крамничку!

Потім ще кілька місяців Ян набирався духу, перш ніж подолав свою сором'язливість та скромність. Але ж як йому хотілось увійти! Напевне, йому не відмовили б, якби він попросив дозволу оглянути багатства крамнички, та на це в нього не ставало сміливості. Не так його виховували вдома!

Нарешті, вибравши у вікні найцікавішого з птахів — пічерну сову, — Ян рішуче закусив губу і зайшов. Як страшно дзенькнув при вході дзвіночок! На мить запала моторошна тиша, потім почулися кроки й на дверях з'явився сам господар крамнички:

— Скажіть, будь ласка, скільки... скільки коштує оця сова?

— Два долари.

Всю хоробрість Яна мов рукою зняло. Він утік. Якби йому сказали, що ціна сови десять центів, то й це було б йому не по грошах. Він майже не чув, що сказав йому той чоловік, і вискочив з таким почуттям, ніби зневідповідна пташка потрапив у рай, та не гідний був там залишатись. Від хвилювання хлопчик навіть не бачив, які скарби були перед ним у крамничці.

ІІ. Весна

Ян не належав до дуже сильних, але мав геройчними вчинками. Він завжди волів бути Самсоном, а не Мойсеєм, Геркулесом, а не Аполлоном. Всім своїм еством він тягнувся до життя серед природи. Кожного року, коли наставала весна, в ньому прокидалось непереборне бажання зірватися з місця і йти куди бачать очі. Вже на початку березня — лиши каркне перша ворона — Ян не міг знайти собі місця. Але особливо збуджувалась його кров, коли він